

Verbonden klaslokalen: van wij-versus-zij naar samen

Sharon Polak

Het dilemma van het gesegregeerde onderwijs dringt zich soms op als een assertieve kat die je plotseling in je nek springt. Volwassenen slaan elkaar om de oren met hun overtuigingen en standpunten over segregatie. Maar als het erop aankomt, zoeken we allemaal vaak instinctief het comfort in de buurt van gelijkgestemden en houden we ons verre van wie we vermoeden dat ze anders zijn dan wij (terecht of ten onrechte). Wat is het gevolg van deze reflex? Kinderen worden naar aparte scholen gestuurd op basis van hun afkomst, of het nu gaat om sociale klasse of etnisch-culturele achtergrond.

Tegelijkertijd weten we dat gescheiden naar school gaan niet alleen kansenongelijkheid versterkt maar ook sociale cohesie in een land bepaald niet bevordert. Empathie en begrip voor diverse perspectieven komt niet vanzelf. Daarom is het interessant om dieper in te gaan op wat basisscholen – gemengde en niet-gemengde - doen om vaardigheden van kinderen te versterken om contact te maken met kinderen die anders lijken dan zichzelf.

Een kind contact laten maken met een kind uit een andere leefomgeving en kinderen die cruciale interactie gunnen, is als het planten van een zaadje van tolerantie. In een tijd waarin tegenstellingen tussen volwassenen hard gevoeld worden, helpt mij het gevoel dat je daar actief aan bijdraagt. Ik doe dat onder andere met het programma 'Welkom in mijn Wijk'.

Echt jong beginnen

Stereotypering en discriminatie komt ook onder jonge kinderen voor. Het begint al op de kleuterschool, waar kinderen moeite hebben om elk kind als individu te zien. Ze maken onderscheid op basis van oppervlakkige kenmerken en nemen vooroordelen over uit hun (thuis)omgeving. Ze leren dat ze tot een bepaalde groep behoren en ontwikkelen hun identiteit door zich te onderscheiden van anderen.

Basisscholen die al een leerlingpopulatie hebben die gemengd is en die actief zijn met burgerschap en persoonlijke vorming beginnen daarom al in de kleuterklas. Leerkrachten zetten daar op een vanzelfsprekende manier de norm. Ze zetten in op het vormen van een 'wij-gevoel', waardoor iedereen erbij hoort en waarbij discriminatie onaanvaardbaar is. Ze beginnen daar ook al met inzetten op samenwerking tussen kinderen met verschillende achtergronden om begrip en empathie te bevorderen.

Voor basisscholen die (nog) niet gemengd zijn blijkt het programma 'Welkom in mijn Wijk' voor bovenbouwleerlingen effectief te zijn. Kinderen uit uiteenlopende leefwerelden hebben daar na een paar soms wat ongemakkelijke uurtjes al snel echt contact met elkaar.

Welkom in Mijn Wijk brengt leerlingen samen uit verschillende buurten met eenzijdige samenstelling op sociaaleconomisch of etnisch cultureel gebied. Leerlingen doen twee dagdelen ter voorbereiding op hun eigen school ('wie ben ik, hoe ziet mijn school en buurt eruit?') en ontmoeten dan online de kinderen van de partnerklas. In een tweede week zijn in drie dagdelen de echte ontmoetingen. Ze leren en ontdekken samen met interviews, speurtochten, spellen. De begeleiders van Welkom in zijn overal bij.

Wat de jonge en volwassen deelnemers (zoals leerkrachten en ouders) aan dit programma doet opbloeien, is de nadruk op inlevingsvermogen en mededogen. Positieve interacties tussen kinderen met uiteenlopende sociale of culturele achtergronden staan centraal in alle activiteiten. Leerlingen maken kennis, delen hun verhalen en smeden banden terwijl ze samenwerken aan gemeenschappelijke doelen. Dit evenwicht tussen creatieve, cognitieve en lichamelijke activiteiten stimuleert het vermogen van de leerlingen om zich in anderen te verplaatsen en hun empathie te vergroten.

Angst-verdrijver

Het programma is een krachtige angst-verdrijver. De positieve, levendige sfeer, gecombineerd met groepsopdrachten, geeft leerlingen de mogelijkheid om op een persoonlijke manier kennis te maken met leeftijdsgenootjes van verschillende achtergronden. Hierdoor wordt de angst voor "de ander" aanzienlijk verminderd en ontstaat er een gevoel van veiligheid.

Volwassenen spelen een belangrijke rol bij die andere belangrijke pijler: het vestigen van een positieve sociale norm. De begeleiders van "Welkom in mijn Wijk," met hun diverse achtergronden, zijn doorgewinterd in het creëren van een positieve sociale atmosfeer en geven overvloedig positieve feedback. Door middel van vrolijke ontmoetingen, succesvolle samenwerking en het voorbeeldgedrag van de begeleiders, wordt er een positieve sociale cultuur gecultiveerd. X

De scheidslijnen tussen achtergronden vervagen dankzij de groepen waarin kinderen het programma doorlopen. Deze groepen bestaan altijd uit leerlingen van beide scholen, die intensief samenwerken aan gezamenlijke speelse doelen, zoals de speurtocht door de wijk goed oplossen. Hierdoor verschuift het wij-gevoel van "onze school versus hun school" naar "ons groepje versus andere groepjes". Bovendien vervagen scheidslijnen doordat leerlingen elkaar beter leren kennen via verschillende activiteiten en door de nadruk te leggen op overeenkomsten.

Samen leren: de geheime ingrediënten

Ken je dat gevoel, wanneer je in een wereld vol onenigheid en verdeeldheid een sprankje hoop ziet? 'Welkom in mijn Wijk' geeft vaak zo een blij gevoel. Op dit moment is het programma beschikbaar voor een handjevol scholen in steden als Den Haag, Utrecht en Amsterdam. Maar laat je niet afschrikken als je ergens anders zit. De ingrediënten voor magische ontmoetingen en activiteiten zijn voor iedereen beschikbaar, ook voor scholen die een meer gemengde leerlingpopulatie hebben. Organiseer gewoon zelf activiteiten.

Het geheim is om te beginnen met het leggen van de nadruk op overeenkomsten. In plaats van te wijzen naar de verschillen, op zoek gaan naar wat kinderen gemeen hebben. Het zorgt draagt bij aan een warme en veilige sfeer. Vervolgens komt het leukste en cruciale deel: ruimte maken voor verschillen. In deze fase duik je in culturele, economische, sociale en religieuze achtergronden via interactieve activiteiten, maar je laat elk individueel kind zelf bepalen wat het wil delen.

Daarbij is er een "kwestietje van taal". Dat is voor ons een big deal. We vermijden termen zoals "jullie" tijdens onze interacties. Waarom? Omdat dat geen rekening houdt met de individuele verschillen en tot algemene uitspraken kan leiden. Dus, elk kind wordt benaderd als een uniek individu. Dat erkent de unieke identiteit van kinderen en creëert een omgeving waarin iedereen zich welkom voelt.

Het is geen hogere wiskunde, dit kan eigenlijk iedereen. Zullen we samen met gemeenten, schoolbesturen en leerkrachten en bevlogen individuen bouwen en zaadjes blijven planten?

Sharon Polak is onderzoeker, trainer en adviseur bij Dander. In 2006 startte ze Welkom in mijn Wijk en in 2023 werkt ze nog steeds aan effectieve ontmoetingen, onderzoekt het hoe & waarom van schoolkeuzes van ouders, helpt jongeren en professionals diversiteitscompetenties ontwikkelen.

-